SÖRMLANDSLÅTEN

med Sörmlandslinjen

1994 *Nr 3*

SÖRMLANDSLÅTEN-Södermanlands Spelmansförbunds och Sörmländska Ungdomsringens gemensamma tidning distribueras till medlemmar i de båda förbunden. Spelmansförbundets adress: c/o L Johansson, Sågstuvägen 17, 5tr, 141 49 Huddinge.

Innehåll

Ordförande har ordet 2
Storståtlig donation 3
Spelmansprofil 4
Bergatrollets frieri 5
Främlingen 8
RiksspelmanRagnar Karlsson 10
Efterlysning 11
Gillesmedlem får kulturstipendium 11
Varför började du spela 12
Nya zornmärken 12

Manusstopp för nr 4 den 8 november

Foto på omslagaets framsida: P Molin

Ansvarig utgivare och redaktionsadress:
Nils Häggbom
Blidvägen 6
137 57 Västerhaninge

SODERMANLANDS
SPELMANSFORBUND

Ordföranden

Ordföranden har ordet.

Sommaren är slut, men vilken sommar det har varit! Själv har jag jobbat hela sommaren, men haft den goda turen att få jobba utomhus. Trots avsaknaden av semester har jag haft några tillfällen att vädra fiolen i sommar. Det började i Ransäter dit jag fick skjuts i ståndsmässigt fordon - se omslaget! Det är en Cadillac Eldorado cabriolet av den ädla årgången 1971. Vidare besökte jag naturligtvis vår egen storstämma i Julita, som i år begåvades med kalasväder och TV-inspelning av TV 4! Allspelsledare Uffe genomförde inför allspelet en övningsgenomspelning av Julita Brudmarsch inför vårt 70-årsjubileum nästa år. Resultatet var så pass bra att vi nästa år kommer att ha den med i allspelet från scenen - eller hur? Jag har vidare besökt ett antal mindre spelmanstämmor i Sörmland och träffat många spelmän - både gamla och unga, små och stora. Vad gäller våra små och unga spelmän är de tyvärr inte så många. Detta är en smula oroande tycker jag och de andra i styrelsen. Vi har därför beslutat att satsa extra på utbildning i förbundet. Vi kommer att satsa extra mycket på våra barn och ungdomar och vi kommer att lägga tonvikten på kvalitet. Vi har i förbundet en lång rad ytterst kompetenta pedagoger på såväl musik- som danssidan. (Vår ambition är nämligen att tillsammans med spelkurserna också hålla danskurser. Dansen är ju intimt förknippad med musiken.) Men kvalitet kostar pengar. Är det därför våra låtläger i Vilsta/Eskilstuna resp. Elvskogen/Tungelsta fått så få besökare i år? Vi vill inte tro det, utan letar andra orsaker. Under tiden fortsätter vi vår satsning på ungdom och kvalitet. Men Ni andra blir naturligtvis inte helt lottlösa. Vår utbildningsminister Lisa Arnerdal (som snart byter namn till Hellsten.....Grattis Lisa och Stig!) och Petra Molin fortsätter, tillsammans med sin adjungerade utbildningsgrupp, att arbeta på att Södermanlands Spelmansförbunds kursutbud skall bli så lockande att stora skaror återigen flockas kring våra kursledare. Håll utkik!

Slutligen ber jag att få tillönska Eder alla en riktigt skön höst!

Eder Leif Johansson, ordf. SSF

Storståtlig donation till Spelmansförbundet.

1932 var det spelmansstämma på Ånhammars slott. Det var en av de numera legendariska spelmansstämmorna från spelmansförbundets stormaktstid. Mängder av storspelmän var inbjudna och bland dem fanns en 31-årig Gustaf Wetter. Gustaf Wetter hade redan då, vid så pass unga år, hunnit göra folkmusiken stora tjänster genom, bland annat, ett omfattande upptecknings arbete. Detta arbete, som Gustaf Wetter fortsatte under i stort sett hela livet, värderades redan 1932 så högt att han, som gåva, fick mottaga en fiol. Ett vackert instrument, signerat Gustaf Ekstrand, Stockholm 1931. Denna fiol fanns sedan i Gustaf Wetters ägo till 1967, då han gav den till sin son Björn Wetter. Eftersom sonen Björn Wetter inte - såvitt vi vet - har spelat fiol i lika stor omfattning, som fadern, har fiolen sedan dess blivit liggande i träda för det mesta.

Numera finns den i Södermanlands Spelmansförbunds ägo, sedan vi den 1:a juli, i Gustaf Wetter-stugan (var annars), fick emottaga den som donation. Överlämnandet inramades av fest och välfägnaden var av såväl musikalisk som kulinarisk art. Christina Frohm hade dukat upp till ett litet och gammeldags smörgåsbord med de allrasom läckraste maträtter. För de, som så önskade, fanns naturligtvis ett äkta brännvinsbord i anslutning till maten. Måltiden beledsagades av musik av spelmansförbundets därstädes närvarande medlemmar. Efter maten berättade Arne Blomberg om Gustaf Wetter och lite om denna fiols historia. Därefter fick undertecknad emottaga den och visade genast att den var alldeles utmärkt att spela på. Inuti fiolen har Gustaf Wetter klistrat fast en liten lapp, på vilken det står skrivet:

"Denna fiol fick jag år 1932 på spelmansstämman på Ånhammar som erkänsla för mina uppteckningar av sörmländsk folkmusik. Fr.o.m. den 30.4.1967 tillhör instrumentet min son, tandläkare Björn Wetter, Linköping."
Katrineholm den 29.4.1967
Gustaf Wetter

Som avslutningsord vill jag tacka Björn Wetter för den storartade gåvan och jag lovar att den kommer att spelas på i framtiden. Slutligen vill jag citera Gustaf Wetter i några ord, som jag tycker så bra sammanfattar den gode ledaren och ordföranden Gustaf Wetter, när ungdomen började knacka på med nya och revolutionerande idéer: "-Jag tycker inte om det! Men jag stöder det!" Detta sätt att tänka har även jag försökt hålla som mitt ideal i mitt sätt att verka som ordförande.

Leif Johansson
Ordförande i
Södermanlands Spelmansförbund

Foto: N Häggbom

Spelmansprofil från norra Sörmland

Frans Pettersson i Torshälla kom upp på tribunen och lade av sig plommonstopet. Det var en rivande polska han började med. Den virvlade iväg, så det sjöng i den gula fiolen

-Det var klara toner, tyckte publiken. Och en så'n gammal polska se'n.

Det var verkligen ingen som knorrade, när Pettersson i Torshälla tyckte att han kunde "dra" hambon, som han skrivit själv.

Bland alla intressanta tidningsklipp i Spelmansförbundets arkiv finns en artikel från Östergötlands Dagblad, som beskriver Julitastämman 1922. Där omnämns på ovanstående sätt den färgstarke spelmanspersonligheten Skäcklinge-Frans (1882 - 1973). Han hade fått namn efter den gård utanför Torshälla som han brukade under ett 20-tal år. Frans var annars född i Gillberga, men föräldrarna flyttade i hands tidiga barndom till Torshälla. I dessa trakter kom han att vara verksam hela livet. Han pensionerade sig för övrigt först vid 73 års ålder och då hade han haft anställning som verkstadsarbetare i Eskilstuna. Frans beskrivs som en stor humorist och berättare med ett sällsynt glatt sinnelag. Dessa attribut var självklart en tillgång för en spelman och han blev också mycket anlitad vid olika sammanhang. "Emellan Strängnäs, Kungsör och Öja" fanns under hans tid många dansbanor och där var Skäcklinge - Frans ett stort namn. En syn många äldre minns är hur han alltid kom på sin cykel med fiol och unicabox på pakethållaren. Inget kunde hindra honom från en spelning. Vid ett tillfälle då det skulle bli dans i Nyby hage störtregnade det och de dansande uteblev. Icke så Frans. Han spelade sig igenom hela kvällen med sin spelkamrat Arne Persson. Någon ekonomisk ersättning frågade han aldrig efter. Nöjet att glädja andra var belöning nog.

Spelkamraterna växlade under årens lopp, men han hade aldrig problem att spela ihop sig med andra.Hans musikalitet och förmåga att även kunna sekundera gjorde honom till en tillgång i alla spelmanssammanhang. Vid de sedvanliga söndagsspelningarna i hemmet hette en tid spelmanskamraterna Reinhold och Helge Öhlin. Observera på bilden den vita skärmmössan. Inget spel utan den! En mycket viktig spelkamrat blev också sonen Folke som hade ett erkänt mjukt och känsligt spel. Frans temperament födde ett mustigare och robustare spelsätt. De kompletterade varandra fint. Deras samspel fick också sitt erkännande på en spelmansstämma i Vibyholm vid Årdala. Där fick de var sin tennskål med inskription som pris för sin folkmusik.

Söndagarna avsattes också till notplitande. "han satt där med penna och bruna notböcker", minns hans barn. Vid flyttningen till ålderdomshemmet i Hällby var dessa böcker det enda han krävde att få ta med sig. Notplitandet resulterade i fem kompositioner. Han hade annars för vana att göra låtar på stående fot.

Foto. Magda Westerdahl, Eskilstuna

-Nu ska Ni få höra en låt Ni aldrig hört förut, sa han och lade fiolen till halsen. Han höll styvt på att låtarna skulle ha tre repriser. Så hade också den hambo han framförde i Julita och som senare kom att nedtecknas. 1925 fick Skäcklinge-Frans nämligen besök av nedtecknaren Olof Andersson. Han valde att av Frans' egna låtar skriva ner också en polska. Däremot kom inte Frans' mest älskade låt att bli nedtecknad eftersom den tillkom senare. Det var den vals som han ville kalla "En månskensnatt över Hällbybrunn", men som lever vidare i senare generationer som Frans' vals. Bland de av Olof Andersson nedtecknade låtarna finns en polska, som Frans hade efter farbrodern Karl Pettersson från Munktorp. Det var han som inspirerade Frans att börja spela , vilket han gjorde redan i 12-årsåldern. Fiolen blev sedan en kär följeslagare genom livet. Den gula fiolen finns kvar än i dag och bär tydliga tecken på flitigt användande. På äldre dagar fick Frans problem med ett krokigt lillfinger, som tvingade honom välja låtar därefter. Fiolen bär skrapmärken efter detta finger.

Frans fick ha hälsan ända upp i 90-årsåldern och fortsatta musicerandet till slutet. När han inte kunde fara iväg på sin cykel längre, kom spelkamraterna till honom på ålderdomshemmet. Då blev det underhållning och glädje bland de gamla. Han höll också kontakt med släkt och vänner genom sin fiol. På högtidsdagar ringde han upp och spelade för jubilaren. En dotterdotter ringde Frans och klagade på att hon inte fått sin hyllning på sin dag. Då svarade Frans:

-Vad säger Du? Då har jag spelat för någon annan i telefon idag!

Frans begravdes en stilla, solig novembersöndag 1973. Akten präglades av av ljusa psalmer och tacksamhet för den spelman, som under sitt långa liv hade glatt så många med sitt glada, livfulla spel. Skäcklinge-Frans vilar på Torshälla kyrkogård.

Lars Härås

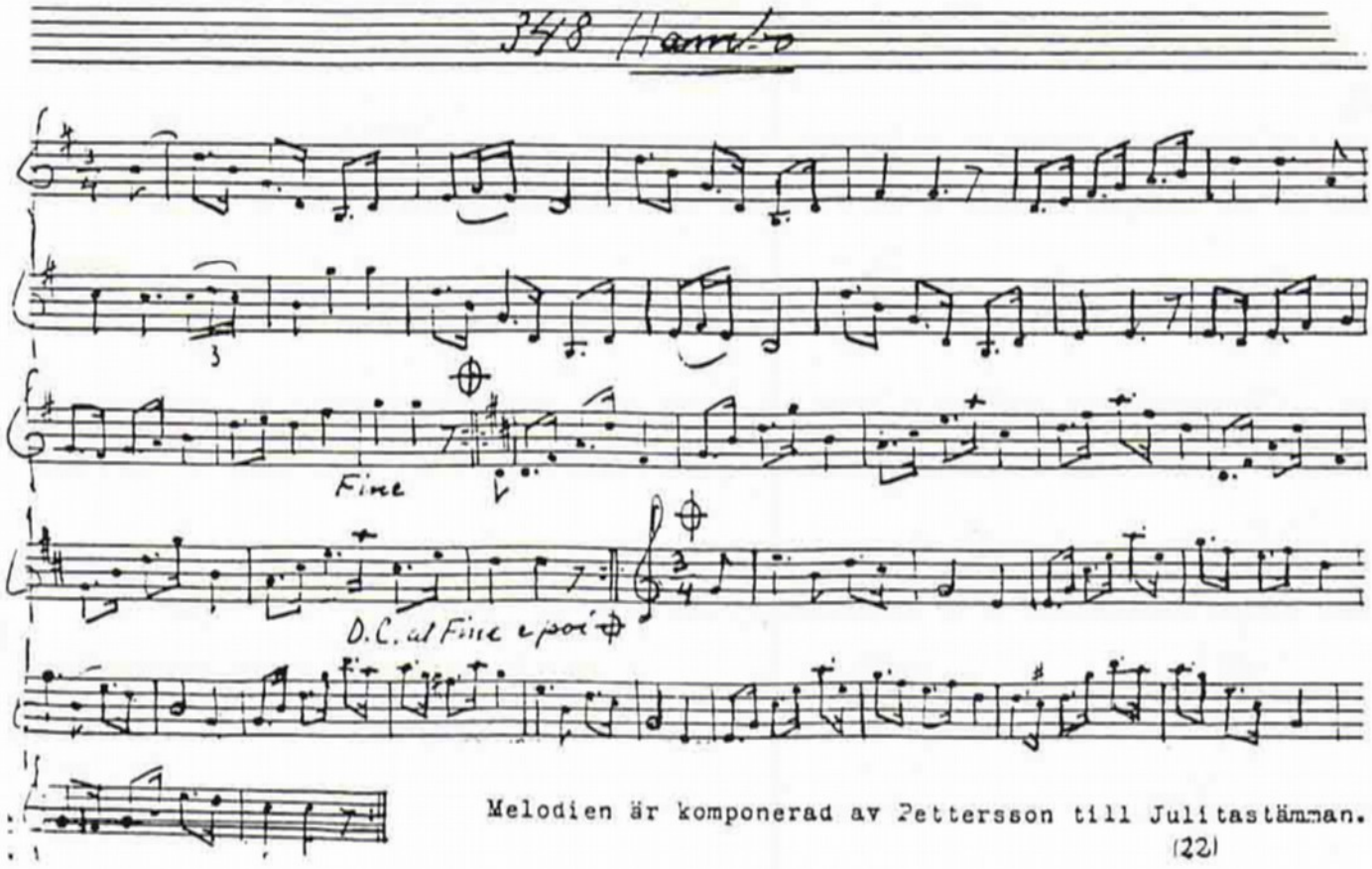

Melodien är komponerad av Pettersson till Julitastämman.
(22)

Bergatrollets frieri

efter en blind gumma på fattigstugan i Lunda socken

"Kongl Musikaliska Akademiens Högädle Herr Sekreterare!
Med anledning af en utaf Kongl. Musikaliska Akademien i tidningarna införd uppmaning får undertecknad härmed äran öfversända några av mig upptecknade folkvisor, huvudsakligen från Södermanland. ..."

Redan 1852 hade Emil Öberg som student börjat samla in folkvisor. Han benämnde sig själv litteratör och var bland annat verksam som redaktör för Eskilstuna Allehanda. Det var Rickard Dybeck som uppmanade den unge studenten att börja samla folkvisor och långt senare, 1878, skickade han för första gången in ett antal uppteckningar till Musikaliska Akademien.

Några av hans formuleringar i det första följebrevet till akademin är värda att återges. Ända sedan barndomen har han "med förtjusning lyssnat till dessa härliga, djupt gripande och underbara folkmelodier," som han, "ännu vid 50 års ålder älskar högre än all annan musik i världen". Han har dock gjort erfarenheten att "om man vill höra någon äkta folkvisa, så måste man vända sig företrädesvis till äldre personer, som hafva sångröst, ty de yngre komma merendels med vedervärdiga slagdängor och positivvisor" och han lovprisar akademins åtgärd att försöka samla in våra oförliknelligt sköna folkvisor, innan de, undanträngda af nutidens alltmera öfversvämmande flod av usla trubadurkväden och positivsånger, helt och hållet dö ut på folkets tunga."

Många av de folkvisor Emil Öberg tecknade upp är av typen ballad (=medeltida berättande dansvisa med verser och omkväde) och har således gamla anor. Emil Öberg hade framför allt fyra källor för sitt uppteckningsarbete, varav tre inom familjen - far och farmor, båda från Strängnästrakten och modern som kom från Närke. Merparten av hans material hade dock en annan meddelare, nämligen en gammal blind gumma på Lunda församlings fattighus. Det kan noteras, att samtidigt som Emil Öberg enligt ovanstående citat betygar sin främsta sagesman all vördnad - i princip - så har han inte ens nämnt hennes namn, utan hon fick försvinna namnlös och anonym in i historien. Hennes visor lever och klingar dock återigen under 1990-talet, tack vare Emil Öberg. Hans uppteckningar finns i kopior med hans egna sirliga handskrift i Gustaf Wetterstugans arkiv i Malmköping.

En liten speciell visa efter gumman i Lunda är balladen om bergatrollet som försöker locka till sig fager ungersven med det ena storslagna erbjudandet efter det andra. Dessbättre visar sig ungersvennen vara en rakryggad och moraliskt högtstående person som icke faller i farstun. Visan finns återgiven i Sörmländska visor del III.

Matts Mattsson som illustrerat visböckerna har emellertid tagit sig en funderare; Visan sjungs i nutid och nutida människor lyssnar med intresse.Han har försökt tänka sig bort från den romantiska traditionen att illustrera som han anslutit sig till i visboken -med någon slags korsning av John Bauer och Robin Hood. Resultatet redovisas på nästa uppslag. Alla fagra ungersvenner är kanske inte så fagra, ändå springer flickor i alla tider efter dem - nu som då. Här är bergatrollet med sin fager ungersven - typ nutid - liksom.

Anita Hedlund
Malmköping

BITTIDA EN MORGON INNAN SOLEN UPPRANN,
INNAN FÅGLARNE BÖRJADE SJUNGA
BERGATROLLET FRIADE TILL FAGER UNGERSVEN,
HON HADE EN FALSKLIGER TUNGA

"HERR MANNELIG, HERR MANNELIG
TROLOVEN I MIG, FÖR DET JAG
BJUDER SÅ GÄRNA:
I KUNNEN VÄL SVARA
ENDAST JA ELLER NEJ,
OM I VILJEN ELLER EJ"

EDER VILL JAG GIVA DE GÅNGARE TOLV
SOM GÅ UTI ROSENDE LUNDEN
ALDRIG HAR DET VARIT NÅGON SADEL
UPPÅ DEM EJ HELLER NÅGOT BETSEL
UTI MUNNEN.
"HERR MANNELIG, HERR MANNELIG.. OSV"

EDER VILL JAG GIVA DE KVARNARNA TOLV,
SOM STÅ MELLAN TILLÖ OCH TERNÖ,
STENARNE DE ÄRO UTAV RÖDASTE GULL
OCH HJULEN SILVER BESLAGNA.
"HERR MANNELIG, HERR MANNELIG..

EDER VILL JAG GIVA ETT FÖRGYLLANDE SVÄRD
SOM KLINGAR AV FEMTON GULLRINGAR
OCH STRIDA HUR I STRIDA VILL.
STRIDSPLATSEN SKOLEN I VINNA
" HERR MANNELIG, HERR MANNELIG... OSV"

SÅDANA GÅVOR JAG TOGE VÄL EMOT,
OM DU VORE EN KRISTELIG KVINNA,
MEN NU SÅ ÄR DU DET VÄRSTA BERGATROLL,
AV NÄCKENS OCH DJÄVULENS STÄMMA.
"HERR MANNELIG, HERR MANNELIG... OSV"

EDER VILL JAG GIVA E SKJORTA SÅ NY
DEN BÄSTA I LYSTEN ATT SLITA
INTE ÄR HON SÖMMAD MED NÅL ELLER TRÅ
MEN VIRKAD AV SILKET DET VITA
" HERR MANNELIG, HERR MANNELIG.. OSV"

BERGATROLLET UT PÅ DÖRREN SPRANG,
HON RISTER OCH JÄMRAR SIG SVÅRA,
HADE JAG FÅTT DEN FAGER UNGERSVEN,
SÅ HADE JAG MISTAT MIN PLÅGA.
" HERR MANNELIG, HERR MANNELIG... OSV"

MMM-94

Främlingen

av Ulf Lundgren

Solen kastade sina heta strålar ner genom trädens kronor. Den strida ån virvlade sina strömmar över stenarna. Trots att det nu var högsommar och länge sedan vårfloden, forsade vattnet utför mot sin väg till moderälven, och just där träden bildade en öppning mot himlen låg det stora fallet. Det dånade och skummet yrde när vattenmassorna kastade sig över bergskanten i en aldrig sinande intensitet. Det var ett mäktigt skådespel och folket gick ofta dit för att skåda naturens krafter och för att få stå så nära intill det farliga, det okända djupt där nere under den svarta ytan. Människan hyser ju av naturen en skräckfylld dragning, en längtan åt det man inte känner till, att få känna en kall hand dra och locka.

Bara en liten bit nedanför fallet hade vattnet blivit helt lungt och stilla. Träden hade åter slutit sig och gav en svalkande skugga. De fyra vännerna gick ofta dit efter dagens arbete. Det frodiga gräset gav en mjuk bädd att sträcka ut sig i. Det vänliga porlandet från vattnet och fåglarnas sång skänkte styrka åt de trötta kropparna och frid åt själen.

Anna var glad. Det var dans i kväll uppe på logen. Dansat hade hon gjort sedan hon tagit sina första steg och många var nu de unga män som var danskväll tävlade om hennes ja. Att få hålla om den fasta midjan, känna doften från de ljusa lockarna och att få svänga om i polskan. Annas glädje smittade av sig på de andra och man skrattade och skämtade och bättrade på traktens allt skvaller. Dagens arbete var slut, inga tider fanns att passa och den annalkande kvällen var nu bara deras, ända fram till gryningen.

Ingen av undomarna hade sett främlingen komma. Nu satt han på en sten nära vattenbrynet. Den svarta kappan nådde ner till de bara fötterna. Huvan var dragen över huvudet och dolde hans ansikte, endast en lock av hans långa mörka hår hade letat sig fram ur huvan. Han satt helt stilla och såg upp mot forsen.

Vännerna tystnade då de plötsligt blev varse främ-lingens närvaro. De såg på varann, frågande och med en begynnade oro, för ingen kände mannen och hans gestalt kastade en dov skugga över platsen. Efter några ögonblick tog emellertid nyfikenheten över och Anna reste sig och gick halvvägs bort mot den främmande.

- Vem är du, var kommer du ifrån, frågade hon glatt och log varmt.

- Inte så långt härifrån.

Den mörka rösten rullade över marken.

- Vad gör du här, jag menar, är du på vandring, söker du jobb?

Främlingen vände ansiktet mot flickan och såg på henne länge. De svarta ögonen gnistrade.

- Jag är spelman.

- Spelman, upprepade Anna förväntansfullt. Är du duktig?

- Man brukar anse det, svarade mannen kort.

- Hörde ni, ropade hon och vände sig mot kamraterna. Han är spelman. Så sprang hon bort mot dem och viskade om de inte kunde be honom spela till kvällens dans. De andra kunde inte motstå hennes entusiasm och nickade bifallande till Annas stora glädje. Hon gick tillbaka till främlingen.

- Jo, började hon, det är så att vi har dans i kväll och så undrar vi om du skulle vilja spela.

Mannen satt och såg ut över vattnet och svarade inte direkt. Sedan vände han åter ansiktet mot Anna, ögonen kastade sina vassa strålar på flickan och ett kallt leende spred sig över hans mun och blottade hans tänder.

- Jag vet att ni har dans i kväll och jag kommer gärna och spelar.

Och ur sin kappa tog han fram fiol och stråke och spelade en visa, så vacker, så innerlig, så förtrollande att de fyra vännerna blev stumma, stilla och förmådde inget annat än att bara lyssna. Till och med skogen blev tyst. Vindens sus i löven upphörde, fåglarnas sång avstannade och porlandet i vattnet blev till en viskning. När den sista tonen knappt klingat ut, tog spelmannen ner fiolen, svepte kappan omkring sig och i nästa ögonblick var han försvunnen.

Och folket dansade, de kunde inget annat. De kunde bara följa hans musik

Förväntan låg i luften hos alla som kommit till kvällens dans. Ryktet om den oemotståndlige spelmannen hade med vindens fart spritt sig över trakterna och lockat folk långt ifrån. Man ville se denna mystiske främling, som ingen kände men som kunde hantera en fiol som ingen annan. Man spanade in mot skogen, över fälten, längs vägarna för man visste inte var han skulle dyka upp.

Tiden gick men ingen spelman kom, inte förrän solen började dala bakom storskogens tallar. Där kom han. Han bar inte längre sin kappa utan svarta knäbyxor och en vit skjorta som fladdrade i kvällsvinden. Håret var prydligt ordnat i en hästsvans. Den smidiga kroppen rörde sig graciöst. Det gick ett sus bland flickorna. Han var verkligen vacker. Han sade ingenting, hälsade inte på någon men stannade plötsligt till, när han fick se Anna mitt i gruppen av beundrande flickor. Åter gnistrade det till i hans ögon och munnen formade sig till ett varggrin och den unga kvinnan kände en kall kåre som sakta smög sig nerför ryggen och hon ryste till. Men hon kunde inte se bort, inte förrän främlingen släppte blicken och med ett snabbt kliv äntrade det lilla podium som var avsett för spelmannen och slog sig ner på stolen. Genast började han spela och efter endast några takter var golvet fyllt av dansande par.

Han var i sanning en oöverträffad spelman. Han spelade låt på låt, behärskade alla sorts danser och ingen kunde motstå hans musik. Han unnade sig ingen paus och tackade nej till både mat och dryck. Folket svängde runt på logen i dans efter dans och ville inte sluta, kunde inte sluta. Även Anna hade glömt hans blickar och njöt i dansen och kände att hon aldrig ville att denna kväll skulle ta slut. Hettan steg från alla svettiga kroppar och skratten och musiken rullade ut över ängarna, och som forsen, i ett aldrig sinande slag. Kvällen blev sen och övergick i natt men ännu klingade fiolen och ännu virvlade dansen. Alla hade glömt både tid och rum.

Plötsligt tystnade musiken. Dansen upphörde med ens och alla stannade och såg förundrat på spelmannen. Tystnaden var total och samtliga blickar var fästade på den främmande mannen på podiet. Varför slutade han? Vad hände? Varför står han där så stilla och bara ser på oss?

-Dansen är slut för i kväll, sade han så med sin mörka röst som tycktes eka ut över skogen. Men jag återkommer i morgon. Då ska ni alla vara här.

Som en vind sprang han ut från logen och var i nästa sekund uppslukad av den dunkla natten. Folket befriades från sin förtrollning. Tyst gick man hem till sitt, ingen frågade efter spelmannen, ingen talade om vad som hänt men alla visste att nästa kväll skulle de komma tillbaka. Han hade sagt så.

Det var afton den andra dagen. Som släpad av en osynlig hand hade de alla dragits ner till danslogen. Vad straffet skulle blivit för den som inte brytt sig om främlingens ord, ville man inte pröva. Fa.ans kalla hand vilade över dem och de kunde bara vänta på spelmannen. Tysta stod de, rädda men ändå kände de en konstig trygghet ty de var ju alla drabbade, alla skulle de utsättas för den ondes nycker. De fattade varandras händer och varseblev en styrka inför kvällens prövningar.

De fick vänta länge även denna kväll,

men sedan kom han. Klädd som förra kvällen var han men håret hängde nu i våta långa, stripiga lockar. Utan ett ord äntrade han spelpodiet och musiken började omedelbart att ljuda ur hans instrument och hans kraft tvingade dem alla att dansa. Nu svängde man inte om i glädje, inga glada skratt och tillrop ekade ut från logen, endast ljudet från de många fötterna som for över golvet trängde ut genom väggarna.

Dansen den fortgick timme efter timme utan avbrott och ingen tilläts ta en paus, ingen vågade, kunde gå utanför logen. Utmattade dansade man vidare. Men vid midnatt då månen kastade sitt vita ljus mitt in på golvet, slutade musiken.

- Nu vill jag dansa, sade spelmannen, och gick ner på golvet. Hans mål var den vackra Anna, som smugit sig längst bak men inte undgick hans blickar. Han grep henne om midjan och började att dansa en polska, utan musik men han fick henne att följa hans steg, alltmedan han grinade med sina gula tänder och höll flickan i ett hårt grepp. Så höll han på i en oändlighet inför den förstenade publiken. När så Anna av medvetslöshet föll ihop i hans armar, slutade han och släppte ner henne på golvet.

- Kom i morgon kväll, sade han och hämtade sin fiol. I nästa sekund var han förvunnen.

Den var afton den tredje dagen. Man väntade på spelmannen och alla visste de att när han anlänt, skulle han tvinga dem att dansa efter hans musik precis som nätterna innan. Det var som om den osynliga och farliga kraften hade gripit var och en om strupen och med järnhand dragit dem till logen även denna kväll. Man förstod att den främmande spelmannen var ond. Man förstod att ingen skulle slippa ur hans grepp. De var alla dömda. De skulle förgöras. Man hade hört talas om denna varelse, de äldre hade varnat för hans ondska. Denne man i en spelmans skepnad vars drift var att röva bort oskyldiga människor från denna värld, att förtrolla dem med sitt spel och dra ner dem i den strida forsen. Han kallades Näcken. Han var nu inte längre en myt, en sagofigur. Han var här nu, hos dessa unga män och kvinnor, vars enda brott var att de litat på honom. När skulle deras straff utdömas? I kväll? I morgon? När han hade lekt färdigt?

Ingen såg när han kom men nu stod han där i porten. En svart figur i motljuset från den dalande solen. Han vandrade sakta fram genom de skräckslagna människorna. Varggrinet lyste och ögonen kastade kalla gnistor. Han stannade framför Anna, så nära att hon kunde känna den unkna andedräkten och höra hans hesa andningar. Fasan grep henne när hon tvingades se upp mot honom. Han tog henne med ett hårt grepp om nacken och gav henne en lång, hård och kall kyss på hennes röda, darrande läppar. Så släppte han henne och tog ett raskt kliv upp på sin spelplats och började spela. Och folket dansade, de kunde inget annat. De kunde bara följa hans musik, oavbrutet höll den på timme efter timme. De trötta föll omkull men tvingades upp igen.

Först vid midnattstimmen höll han upp mitt i en dans. De stirrade upp mot honom där han stod i sin svarta kappa och det långa håret över axlarna. Varggrinet kom igen och han talade till dem.

- Vi ska ut på en promenad.

Han lyfte fiolen mot hakan och en furiös polska tonade ut med drillar och dubbelgrepp och vindsnabba stråkdrag och en djävulsk rytm som skar igenom folket som ett knivhugg. Spelmannen började gå mot porten och ut över ängen ner mot forsen. Och alla tvingades de följa honom i en lång rad av hysteriskt dansande par. Man kom närmare och närmare det dånande vattenfallet men fiolens toner överröstade forsen. De förtrollade och fördömda människorna skrek av dödsrädsla, försökte slita sig bort men kunde förstås inte mäkta mot

den ondes vilja. Polskan fortsatte i en outtröttlig fart och på en sten stod nu Näcken och manade på sina offer som dansade på randen till det virvlande vattnet.

Med en knall tystnade plötsligt musiken. Dansen upphörde, förtrollningen var bruten. På stenen stod spelmannen, och såg på sin fiol. En sträng hade brustit. Han stirrade på folket och med ett skri av vrede kastade han sig in i forsens vattankaskader och var försvunnen. De dansande ramlade omkull på marken, utmattade av kvällens kraftansträngning och trollkraft. Likt livlösa låg de om varandra och föll i en djup sömn. Räddade från döden av en god kraft, starkare än Näcken. Eller var det bara en tillfällighet att strängen brast och för en kort tid hindrade den onde att fullgöra sitt verk?

Den fjärde dagens gryning kom och väckte varsamt de sovande. En efter en stod de upp och alla kände de som var det en ny tid. Nattens fasor fanns endast som en svag minnesbild. Den brustna strängen hade för dem blivit tecknet på att Näckens kraft nu var förintad. Glada gick de till dagens arbete, stärkta av nattens djupa sömn.

Livet hade åter blivit som förr. Dagarna kom med hårt arbete. Anna och hennes vänner samlades på kvällarna efter dagens knog för en stunds avkoppling. Man skojade och skvallrade men talade aldrig om de fasansfulla dagarna. Dock gick de aldrig ner till forsen. Kanske var det ändå något som skrämde, något som oroade dem innerst inne.

Veckorna gick, arbetet på gårdarna gick sin vanliga stil. Man glömde de hemska nätterna. Det var åter helgdagsafton. Som alltid samlades man till dansen på logen. En spelman stämde upp och snart var golvet fullt av lyckliga par som svängde om med varandra och veckans hårda slit var bortglömt. Anna var åter föremålet för många unga mäns blickar och gärna dansade hon med dem alla. Den duktige spelmannen hanterade skickligt sitt instrument och den ljumma kvällen bjöd sina ljuvliga dofter och mjuka skuggor som dolde både älskande par som rusiga män med flaskan i hand. Midnattstimmen nalkades men ingen ville veta vad klockan var. Nu var tiden åter stilla, nu var det dags för nöje och livsglädje.

Då for en svart gestalt över dansgolvet och med ett avgrundsvrål kastade han spelmannen i golvet. Det vidriga skrattet skar igenom natten, de svarta ögonen gnistrade och varggrinet sken än värre än någonsin. Han var tillbaka, mer ondskefull än förut, hämndlysten efter sitt misslyckande. Fiolen hade åter fyra strängar och han knäppte på dem en och en och grinade . Det stripiga håret droppade av vatten och han luktade dy och ruttet gräs. Folkets skri av fasa hade tystnat och förtrollningen var återtagen. Man väntade på musiken. Och den kom, samma polska som den förra gången, men nu än mer vild och förhäxande. Människorna dansade som besatta, ögonen stirrade tomt, man såg inte varandra, kände ingenting, kunde ingenting mäkta mot den Ondes musik.

Åter gick Näcken före ut ur logen och bort mot forsen och massan följde efter. Natten var nu fullständigt svart och tyst. Endast dödsmusiken ljöd över skogen. Nu brast ingen sträng, nu fanns inget som hindrade honom att fullfölja sina planer. Nu dansade en och en ner i den skummande forsen och ingen hand kunde hejda dem. Och musiken skar igenom natten och snart var de alla borta, uppslukade av vattenvirvlarna. Alla utom en.

Kvar på stranden stod den vackra Anna. Näcken hade sparat henne. Månen kom fram igen och lyste upp den lilla gräsplätten. Spelmannens fiol hade tystnat. Han stirrade på flickan och kastade med ens av sig sin kappa. Vattnigt blek av månstrålarna och med det

forts. sid 12

Riksspelmannen Ragnar Karlsson

Sammandrag, gjort av Nils Häggbom, av en trepoängsuppsats skriven av Anders Hässler inom ramen för kursen "Folkmusik i världen", som arrangerats gemensamt av Falu Folkmusikfestival och universitet i Falun/Borlänge. Ett sammandrag har tidigare i år publicerats i "Upplandsspelmannen" Sammandraget gjort med författarens tillåtelse. Uppsatsen heter i fullständigt skick "Riksspelmannen Ragnar Karlsson".

En musikant och hans låtskatt.

Tradition och spelmansarvet.

Ragnar Karlsson, spelman i tredje generationen, föddes den 23 oktober 1904 på Edeby Gård, Helgarö, (nordväst om Strängnäs) där fadern, spelmannen August Karlsson, var trädgårdsmästare. August var emellertid uppvuxen i Rosersberg och 1906 flyttade han tillbaka dit med sin familj. Det är därifrån Ragnar har sina första minnen.

August Karlsson föddes i Sigtuna år 1874. Han gick i skola i Norrsunda för församlingens organist, klockaren Anders Petter Andersson (1834 - 1914), som även undervisade honom i låtspel på fiol. Denne var född i Länäs, Närke, och kom till Rosersberg efter en tid i Vingåker, där han lärt känna spelmannen August Widmark (1824 - 1878). Klockare Andersson hade tecknat upp Widmarks och andra vingåkersspelmäns låtar, vilka han medförde i repertoaren och lärde ut åt Ragnars far. Klockaren var en skicklig spelman. Rosersbergsspelmannen Staw grät när klockare Andersson spelade, så vackert var det. Han var också en fordrande lärare och spelläxor han gav August Karlsson var ibland i svåraste laget, berättar Ragnar. Augusts fiolstudier fick emellertid ett plötsligt slut när han måste börja arbeta och bidra till familjens uppehälle.

August Karlssons repertoar går också tillbaka på låtar efter den till Rosersberg inflyttade spelmannen Magnus Vängelin, född 1841, troligen i Lossa församling nära Bro/Kungsängen. Han hade en repertoar som till en del omfattade låtar från klarinettspelmannen August Frank, född i Hjälsta 1855. Vängelin kom till Rosersberg år 1910 som torpare under Rosersbergs kungsgård. Ragnar beskriver Vängelin som en mycket uppskattad spelman med ett medryckande spel och en underbar förmåga att sprida sin spelglädje till sin publik.

Förutom de båda spelmännen A P Andersson och Vängelin har i någon mån de båda rosersbergsspelmännen/soldaterna Staw och Strid (båda födda i slutet av 1700-talet), samt spelmannen/urmakaren Berg (född 1853) lämnat bidrag till August Karlssons repertoar.

1946 - 47 började Ragnars kusin, nyckelharpspelaren Gösta Sandström (mångårig spelkamrat med Eric Sandström samt f d rektor i Täby Musikskola), att teckna ned August Karlssons låtar. "Ett verkligt förtjänstfullt arbete",säger Ragnar.

Ragnar och uppväxtårens musik

Ragnar kom att lära in en del av sin fars repertoar redan som 4 - 5-åring. Han har berättat hur han som liten grabb brukade ligga på golvets trasmattor i hemmet och lyssna medan pappa August spelade låtar på fiol - "han kunde hålla på i timmar "- och hur han därvid lärde sig låtar i huvudet. En del av låtarna sjöng han sedan för spelmannen Martin Sandström (Gösta Sandströms far), som i sin tur lärde in dem på fiol.

Ragnar själv började spela fiol som femtonåring. Fadern avrådde: - Det kan Du aldrig lära Dig; Ragnar har nämligen vänster hands ring - och långfinger delvis sammanväxta. Men Ragnar lät sig inte avskräckas utan började ändå, med påtaglig framgång, och spelade mycket med sin far och bror. De bodde en trappa upp i den s k Trädgårdsbyggnaden i Rosersberg, där de brukade sitta i trappan om kvällarna (åren omkring 1921 - 22) och spela låtar på tre fioler, till egen och övrigas förnöjelse.

I samband med att Ragnar började arbeta som byggnadsarbetare i Stockholm flyttade han till Täby på hösten 1925, där han bodde hos sin kusin Gösta Sandström. Ett år senare flyttade han till Skarpnäck i Enskede. År 1931 gifte han sig med Elisabet Johansson och de båda byggde sig en småstuga i Tallkrogen, där de bor sedan 1939.

På 40-talet tog Ragnar kontakt med musikpedagogen Elis Bergström för att ytterligare förbättra sin spelteknik. Handikappet med de sammanväxta fingrarna var tyvärr inte mycket att göra åt, men Elis kunde lära ut en bra stråkföring, något som Ragnar än i dag är tacksam för. Ragnar kom också i kontakt med Stockholms spelmansgille, där han träffade "världsmästaren på nyckelharpa" Eric Sahlström. Dennes spel gjorde ett outplånligt intryck på Ragnar och ur detta mognade hans beslut att så småningom övergå till nyckelharpa i stället för fiol. Den 30 december 1949 åkte Ragnar tillsammans med Gösta Sandström till Göksby för att köpa sin första harpa av Eric Sahlström.

Under en resa den 29 juni 1947 reste spelmansgillet till Gimo med Roslagsbanan; Ragnar följde med men utan fiol. Gillesmedlemmarna spelade under resan, -"Det lät hyfsat så länge tåget gick, men så fort det stannade till, så hörde man att det lät egentligen jädrans illa". Gösta Sandström , som också följde med på resan, hade råkat hamna i en annan vagn, och eftersom det var en godsfinka emellan vagnarna kunde han inte byta vagn förrän tåget stannade i Lindholmen, där han gick över till de andra spelmännen. Gösta lånade en fiol, gav sin egen åt Ragnar och de båda började spela duett; låtar efter August Karlsson. Detta var något alldeles okänt för de andra spelmännen, allt stannade upp - "då vart det tyst!" Under resten av resan fram till Gimo satt de övriga spelmännen och bara lyssnade till denna helt okända repertoar som nu för första gången spelades upp för dem. Fram till dess hade Augusts låtar varit kända av endast Ragnar och Gösta.

Det tog en viss tid innan Ragnars repertoar rönte allmän berättigad uppskattning, eftersom det under denna tid fanns en viss tendens åt att ägna spelande åt mer ekvilibristisk folkmusik. Två som emellertid genast insåg låtarnas värde var Harald Näslund och i synnerhet gillets spelledare Lennart Bergström, vilken tecknade ned en del av Ragnars ärvda repertoar runt mitten av 1950-talet. Det verkar rimligt att anta att stödet från dessa båda uppmuntrade Ragnar att framgent odla och sprida sin tradition.

Medverkan i olika grupper. Utmärkelser

Ragnars offentliga debut skedde 1951 i ett program med en tillfälligt hopsatt nyckelharpskvartett (Harald Närlund, Gösta Sandström, Lennart Kjellström och Ragnar). Från 1956 medverkade han i spelmanslaget "Upplänningarna", som leddes av Harald Närlund. Laget hade åtskilliga offentliga engagemang under sin tioåriga existens och framträdde i Sveriges enda radiokanal sju gånger. Därutöver spelade han i olika grupper med bl a Lennart Bergström och Kerstin Gawell.

1957 blev Ragnar riksspelman, efter att ha spelat upp för juryn vid uppspelningsprov i Österbybruk. Spelkamraten Kerstin Gawell anmälde honom till provet. Ragnar var mycket nervös och förstod sedan inte riktigt hur han fått märket; han tyckte inte han spelat bra vid provet. Vid spelmansstämman i Walby museum i Västerås 1983 förlänades Ragnar Zornmärket i guld såsom traditionsbärare, rekommenderad av flera sakkunniga.

Ragnars spelstil

Ragnar är traditionsbärare av Augusts repertoar ;"jag har hela hans repertoar i skallen", men säger sig inte ha bevarat mycket av hans spelstil. Ragnars stråkföring är en produkt av Elis Bergströms undervisning och hans egna ideal. Stråkföringen är mer legaterad än Augusts var; klockare Andersson ville att August skulle växla mellan upp- och nedstråk för varje ton, vilket blir sönderhackat att spela så, tycker Ragnar.

Personligen skulle jag vilja karaktärisera Ragnars spelstil som kraftfull och auktoritativ. Om man skulle dra paralleller med andra musikslag, så har hans spel den sortens musikaliska ledarkvaliteter som man också hittar hos t ex leadtrumpetare i ett jazzband eller en primas i en ungersk csárdásensemble. Detta har naturligtvis uppmärksammats av Ragnars spelkamrater genom åren.

Ragnars spel är kraftfullt, men det betyder inte att det är rått eller onyanserat starkt. Naturligtvis trappar han upp nyansen ett steg när han leder ett allspel, men spelar man med honom i mindre besättningar kan han ha ett nästan kammarmusikaliskt finstämt föredrag, t ex i vissa låtar av folkvisekaraktär. Den drivande kraften finns dock hela tiden. Någon gång kan han variera sin spelstil med kontraster i en och samma låt, t ex så att första gången han spelar ett tema kan han ge det ett relativt kraftfullt framförande, medan samma tema i repris blir mera kantilenaliknande, med längre stråk och tätare klang. Det gäller i synnerhet för polskor av den galanta, lite menuettliknande karaktären. Hans rytmik är mycket intressant; hans polskespel har ett spännande agogiskt "häng", ibland med intensivt laddade små pauser, som t ex i Vänglins Bb-durspolska. Dessa egenskaper har troligen accentuerats med åren, att döma av bl a Ragnars inspelningar under 1970- talet för Svenskt visarkiv. Kerstin Gawell, som är väl förtrogen med Ragnars spel under lång tid, anser också att hans spel utvecklats åt det här hållet, och säger vidare:- "Angående rytmiken, så tycker Ragnar att det är roligt att göra rytmiska förändringar med mycket "häng" i.

Slutord

Det bör ha framgått av vad jag skrivit att det är intressant, roligt och stimulerande att spela med Ragnar. Detta gäller även samvaro i ett vidare perspektiv, inte bara ur strikt musikalisk synpunkt. Ragnar har ärvt sin fars goda minne och förträffliga berättartalang. Att höra Ragnar berätta om uppväxttidens händelser och levnadsvillkor samt om hans många personliga kontakter med Upplands legendariska storspelmän är att få del av ett stycke svensk kulturhistoria direkt från en förstahandskälla. Det har känts angeläget för mig att på detta sätt få bidra till dokumentationen av riksspelmannen, nyckelharpsspelaren Ragnar Karlsson. Jag är tacksam för den hjälp jag fått av Svenskt Visarkiv ooch de av Ragnars spelkamrater som jag intervjuat, - och i synnerhet för de berikande stunder jag upplevt i Ragnars sällskap, med eller utan klarinett i händerna.

Enskede i mars 1992
Anders Hässler

Efterlysning

Hej.

Jag har en fråga som jag ännu inte har fått något heltäckande svar på. Kanske kan någon av Sörmlandslåtens läsare ge mig en förklaring.

Jag har ägnat mig åt spelmansmusiken i endast några år och har under denna tid intresserat mig för Västerbottenslåtar och nu på sistone också för Sörmlandsbitar eftersom jag hör hemma i Södermanland. Därvid har jag i Västerbottens låtsamlingar (t ex Slatta fra Västerbotten) sett låtar efter en gammal sörmlandsspelman vid namn Klockar- Andersson. Han skall ha kommit från Mörkö och flyttat till Västerbotten (Doroteatrakten). Ibland ser och hör man om Tok- Andersson bland Västerbottens spelmän. Vem var Klockar- Andersson? Kan han ha varit samma person som Tok- Andersson? En person som jag talat med trodde att det handlar om samma spelman. Att han kallades Klockar- Andersson när han flyttade med sin familj (?) från Mörkö till Västerbotten. Efter sin hsutrus död skulle han ha blivit egendomlig (suttit vid hennes grav och spelat) och därefter blivit kallad Tok- Andersson.

Det skulle vara intressant om någon kan reda ut detta och kanske berätta litet mer om denne spelman.

Hans Kellerstam

Kulturstipendium till Gillesmedlem !

Kaarina Nyström, numera med efternamnet Pahlén, från Salems Gille har fått årets kulturstipendium av Salems Företagares Intresseförening. Stipendiet utdelades i samband med nationaldagsfirandet i Salems Centrum, där bland annat Salems Gille gjorde en bejublad dansuppvisning av modedanser från 20 - 30- talet.

Kaarina har tilldelats stipendiet för sina insatser inom kulturlivet i Salem.

Följande är saxat ur lokaltidningen "MITT I"

Hon får kulturstipendium

SALEM Folkdans, folkvisor, teater, och hemslöjd. Kaarina Nyström är en eldsjäl som verkar på bredden i Salems kulturliv. Hon lär ofta och gärna ut kunskaperna till barn. Därför får Kaarina Nyström, från Salem, årets kulturstipendium av Salems Företagares Intresseförening.

Sedan 70 - talet har Kaarina Nyström lärt barn mellan tre och tretton år folkdans och traditionella folk - och barnvisor. Själv dansar och sjunger hon med Salems Gille.

Hon är drivkraft inom barnteatern och står bakom föreställningar som Törnrosa och Grodan och musen. Hon har dessutom fått halmslöjden att leva upp i sitt arbete inom Botkyrka - Salems hemslöjdsförening.

Sörmaldnsdistriktet gratulerar Kaarina till utmärkelsen och hoppas att flera i distriktet skall få liknande utmärkelser. Något för föreningsstyrelser att tänka på och lämna förslag på lämpliga kandidater som gjort kulturella insatser på sin hemort.

Henry Lindblad

Varför började Du spela

Redaktören frågade oss - Birgitta och Kåre Widén - på årsmötet varför vi började spela, varför folkmusik och varför sörmländsk sådan? Samtidigt bad han, skriv några rader till ett inslag i Sörmlandslåten. Som de lydiga medlemmar vi är sa vi naturligtvis ja, det är klart att vi kan göra det. Det lät ju enkelt.

Kanske är det lättast att börja med den sista frågan, varför Sörmländsk?

Där har vi samma svar båda två:

Tack sörmlands Spelmansförbund! Där har alltid funnits material och kunskap att hämta genom kurser, stämmor och andra inspirationskällor. Och så är vi ju sörmlänningar. Svårare är det nog inte.

Men varför spelar vi folkmusik?

Det vore enkelt at slänga ur sin något som - den ger så mycket eller någon annan klyscha, men det är nog inte ens nära sanningen utan här spelar nog tillfälligheterna in på ett avgörande sätt.

Birgitta.

Jag spelade fiol i Eskilstuna musikskola. Att det blev fiol beror kanske på att min morfar spelade fiol en gång i tiden. Jag spelade i ungdomssymfoniorkestern och olika ensemblar men började tycka att det inte var lika kul som förut, så jag funderade på att sluta. Min lärare, Göte Wahlén, hade nog sett att jag hade en viss förkärlek för lättare musik och vi spelade några folklåtar som han arrangerat. Som den kloka människa han var sa han inte ska du sluta spela jag skall ordna så du får spela folkmusik".Han ringde upp Rekarne Folkdans Gille och ordnade så att jag fick spela med dem. Sedan ja, jag spelar där fortfarande och på så många andra ställen jag kommer åt.

Kåre.

Jag spelade fiol när jag gick i skolan närmare bestämt i 5:e klass men efter ett år var det inte roligt längre. Varför finns nog flera förklaringar på men det skall vi inte gå in på här. Efter ett antal år fick jag för mig att börja spela igen och skaffade mig ett litet dragspel. Det var inte mitt instrument, trots att jag hade en av landets bästa gammaldansdragspelare som lärare, Rolf Dahlström, blev jag aldrig dragspelare. Men Rolf och jag är vänner i alla fall. När dragspelandet inte lyckades fick jag för mig att leta fram min gamla fiol.

Fiolen plockades fram. Men då kom frågan: Var spelar jag folkmusik? För folkmusik skulle jag spela. Det hade jag fått för mig när jag hörde några låtar spelas på radion. (En företeelse som numer är sällsynt, men det är en annan diskussion.)Nåväl, jag hade hört talas om Sörmlands Spelmansförbund och de borde kunna ge mig ett tips om var jag lär mig spela folkmusik. Telefonkatalogen fram och en signal till förbundets dåvarande ordförande Arne Blomberg. Resultatet blev att jag kom i kontakt med Rekarne Folkdans Gille och började spela där. Året är 1975 i mitten av november. Efter att ha träffat Bosse och Birgitta Björkman ett par gånger beslöt jag mig för att testa ordentligt efter nyåret. Så vintern 1976 började det hela. Sedan ja, jag spelar där fortfarande och på så många andra ställen jag kommer åt.

Resten får läsarna lura ut själva.

Då återstår en fråga. Varför började vi spela?

Det funderar vi fortfarande över. Kanske är det någon kombination av att vara musikälskare och scenapa, vi vet inte. Kanske ligger det i arvsanlagen eller upplevelser i barndomen. Vilket inte vore helt otroligt. Man präglas ju tidigt i livet, redan före födseln säger forskarna.

Sedan kan man ju fråga sig varför man fortsätter att spela. Det finns nog inget svar där heller. Det är så in i vassen kul är ett, man träffar så många trevliga vänner överallt, är nog ett annat svar bland många andra. Kanske är ett av svaren följande lilla händelse eller skall vi säga upplevelse. Många har hört den men i alla fall.

Vi satt en kväll på Ransäter och spelade. Fram till oss kom ett äldre par och sa:" det är inte Värmländsk folkmusik". Vi höll med och talade om varifrån musiken kom och var vi kom ifrån. Farbrorn sken upp och sa att dom var från Sörmland dom också, närmare bestämt från Nyköping. Så sa han att när dom gifte sig hade dom en riktig spelman på bröllopet. Vi frågade naturligtvis vad spelmannen hette men det kom de inte ihåg. Vi fick dock en bra beskrivning på spelmannen och för oss var det ganska klart att det var Anders Andersson i Lästringe. Efter att ha slängt fram ett par namn frågade vi om han kunde ha hetat Anders Andersson. Ja, sa farbrorn, Anders hette han i alla fall. Tillsammans konstaterade vi att det inte kunde vara någon annan än Anders Andersson. Farbrorn frågade då om vi kunde någon låt efter Anders och den som låg närmast till hands var storpolskan, så vi spelade den för dom. När vi spelat färdigt kom dom båda fram till oss och nästan tårögda säger dom:

-Det där var våran brudpolska! Kanske är det sådana händelser som gör att vi spelar över huvudtaget.

Lev väl alla människor och spela mycket!

Birgitta och Kåre

Nya Zornmärken

Vid Zornmärkesuppspelningarna i Gamla Linköping, 5 - 10 juli 1994, erövrade medlemmar i Sörmlands Spelmansförbund följande utmärkelser:

Silvermärke
Arne Blomberg, Linghem

Bronsmärke
Edvard Anderzon, Katrineholm
Tord Johansson, Ösmo
Rebert Persson, Hägersten

Diplom
Mattias Dahlström, Gnesta
Sten Stenhols, Täby

SÖRMLANDSLÅTEN ber att få sälla sig till gratulanternas skara och önska god fortsättning !

FRÄMLINGEN
forts

svarta håret böljande över axlarna gick han sakta mot henne och löste hennes kläder tills hon stod där lika naken som han själv. Hans blick for lystet över hennes kropp, händerna smekte hennes runda bröst och mjuka sköte. Så omfamnade han henne och kysste hennes mun och inget kunde hon göra. Han tvingade ner henne på marken och besteg henne. Han älskade henne våldsamt och sög ur Anna all hennes kraft tills hon gav upp andan. Då tog han henne i sina armar och bar henne ner i forsen och sakta försvann de ner i skummet och vivlarna. Kvar på stranden fanns inget som kunde berätta om det ohyggliga som just skett där. Inget utom en blommig sjal som fastnat i strandens ris, en sjal som doftade ungdom och lycka.

MARKNADSTIDNING B

SÖDERMANLANDS SPELMANSFÖRBUND
Redaktionsadress: c/o Nils Häggbom
Blidvägen 6, **137 57 Västerhaninge**

GAFFE & SPORRE TRYCKERI AB, E-TUNA

Det har kommit ett par nya skivor. Jag har lyssnat och tyckt

Britt-Marie Persson: Personligt.
Med vännerna Birgitta Lundin på cittra och Erik Pekkari på fiol resp. durspel.

Det här är en mycket traditionell skiva. Det tycker jag är bra. Jag tycker det är bra att någon vågar ge ut en skiva med ren traditionell svensk folkmusik i denna flod av World Music som sköljer över oss.

Det här är en singel-CD och den innehåller åtta låtar från fyra olika landskap; Uppland, Dalarna, Södermanland och Västmanland. Speltiden är drygt 20 minuter. De båda dalalåtarna kommer från Boda och de spelar Britt-Marie själv. Förstås , vågar jag faktiskt tillägga. Britt-Marie är riksspelman på Boda-låtar sedan 1977. Hon har här valt två inte helt vanliga låtar - en polska efter Köpman från Boda och en efter Dräng-Jerk, också från Boda. Det är skickligt spelat, men så har hon också lärt sig av Röjås-Gustav och Röjås-Jonas. De övriga sex låtarna på skivan ägnas åt samspel i olika konstellationer och instrumentering. På två av låtarna är Britt-Marie ensam tillsammans med cittran och på de övriga spelar alla tre. Det är friskt spelat. Ett klangfullt spel med skickligt och följsamt cittrakomp av Birgitta Lundin. Det är en lättlyssnad skiva med gott samspel. Den uppländska valsen tror jag dock man kan spela ännu lite bättre än man gör här. Det här är en skiva man gärna lyssnar till flera gånger. Spelet är, som sagt, traditionellt utan främmande rytmer och instrument.

De små invändningar jag har handlar inte om själva spelet utan om textomslaget. Jag saknar lite uppgifter om de medverkande och själva låtarna. Det står inte mycket om låtarna i omslaget. Det är synd. Om den enda Sörmlandslåten står det inte ens vem den är efter. Varför? Det här är några små anmärkningar i sammanhanget för skivan som sådan är alltså bra!

Vem är då Britt-Marie Persson? Ja, för dem som inte känner henne kan jag berätta att hon är från Stockholm. Enligt egen uppgift har hon fått folkmusiken med modersmjölken. De senaste åren har hon ägnat sig åt spel av 16-delspolskor och slängpolskor i intim kontakt med slängpolskedansen. Hon har valt två goda spelkamrater i Birgitta Lundin och Erik Pekkari, båda Linköping. Birgitta är ursprungligen fiolspelman men numera mer och mer cittraspelare och har kompat Britt-Marie sedan 1991. Erik är dragspelare sedan barnsben men har på senare år börjat ägna sig åt durspelet och så småningom även fiolen. Han finns även inspelad på en egen skiva (Högtryck - DROCD 003).

Mitt betyg

CD:n "Personligt" med Britt-Marie Persson (BRIMA 9442) kan Ni köpa genom:

Britt-Marie Persson
Sannadalsvägen 30
117 65 STOCKHOLM, 08-744 41 82

Birgitta Lundin
Föreningsgatan 51
582 30 LINKÖPING, 013-14 17 11

Pierre Alwert
Rotspel
Box 70,
129 21 HÄGERSTEN, 08-18 00 86

Klintetten: Dansbart.

Klintetten är ett spelmanslag bestående av elva mycket duktiga spelmän. Gruppen bildades 1992 inför NORDLEK 94 i Linköping. Namnet har de tagit efter Östergötlands landskapsblomma blåklint.

Min första tanke när jag hörde Klintettens skiva var att det låter precis som Skansens Spelmanslag i gammal klassisk tappning. Detta sagt som ett beröm. Det är välarrangerat. Det är ett gott samspel. Man använder sig av spännande dynamiska skiftningar och roliga rubateringar i musiken. Det är duktiga musiker, som spelar. Klintetten är ett skickligt spelmanslag med en bred instrumentering. Här finns förutom fioler, nyckelharpor, dragspel, cittra samt basfiol och flöjt.

1 fiol = Köp nåt annat för Dina pengar! 2 fioler = Hyfsad platta, men det finns bättre! 3 fioler = En bra skiva! Köp den! 4 fioler = En riktigt bra platta! Värd pengarna! 5 fioler = Kalasskiva! Ett måste i skivhyllan!

Musikerna kommer med ett undantag från trakterna kring Norrköping/Linköping men den musikaliska hemvisten är betydligt mera spridd över landet. Man spelar musik från bl.a. Jämtland/Härjedalen, Dalarna, Värmland, Sörmland och Skåne. Större delen av landet, alltså. Men - och det är det fina i kråksången - det låter alltid äkta! Det är inget självändamål att få med så många landskap som möjligt.

Man bjuder på bra insidestexter i omslaget. Det är informativt och noggrant skrivet. Skivan består av en lagom blandning av gruppspel och duettspel. Man har undvikit fällan att stapla 15-20 låtar i samma arrangemang efter varandra. Det enda lilla minustecknet är en - i mitt tycke - alltför kort speltid; 49' 20". Man kunde gott ha låtit oss få 10 minuter till. Men det är bara en petitess.

Det här är ingen skiva för dem, som tycker att Nordman är det bästa som finns just nu. Här vågar man vara traditionell. Man spelar låtarna så att meddelarna fortfarande skulle ha känt igen dem och glatts åt framförandet. Man använder sig bara av traditionella folkmusikinstrument.

Skivan fungerar såväl som lyssningsskiva som något att dansa efter. Jag vill rekommendera den varmt. Jag blir glad av att lyssna på den! Köp den!

Mitt betyg är:

CD:n eller kassetten "Dansbart" med Klintetten (KLCD1) kan beställas genom:
Christer Samuelsson i Norrköping på tel.nr. 011-18 61 65.

Leif Johansson

Landstinget i Sörmland har nu fastställt det kulturpolitiska programmet som skall gälla tills vidare. Ur hela programmet har jag här tagit ur de övergripande målen samt programmet för sektorn.

Övergripande mål och kännetecken för landstingets kulturverksamhet.

Landstinget skall erbjuda rika kulturupplevelser för befolkningen i alla delar av länet och därvid särskilt värna tillgängligheten, allsidigheten och kvaliteten.

*

Det ankommer huvudsakligen på landstinget att kanalisera den regionala kulturpolitiska viljan. Landstingets kulturverksamhet skall till sin karaktär vara stödjande, kompletterande, initierande och utvecklande.

*

Att hela tiden söka vidga deltagandet i kulturlivet skall vara ett grundläggande mål för hela landstingets kulturverk-samhet.

*

Landstinget skall slå vakt om barnens rätt till kulturupplevelser.

*

Landstinget skall prioritera verksamhet för skolungdomar, och på sikt också skapa goda förutsättningar för stöd och verksamhet för ungdomar som slutat skolan.

*

Landstinget skall aktivt bistå i framtagandet av ett brett kulturutbud för de människor som på grund av sjukdom eller handikapp riskerar att stå utanför möjlighet till kulturupplevelser.

*

Landstingets kulturverksamhet skall kännetecknas av stor tillgänglighet.

*

Ett kännetecken skall vara att mottagaren står i centrum och att kulturar-betet utgår från de förutsättningar som finns i länet.

*

Landstingets kulturverksamhet skall kännetecknas av stor flexibilitet. Öppna attityder och stor lyhördhet är då viktiga grundförut-sättningar.

*

Landstingets kulturverksamhet skall kännetecknas av stor mångsidigthet.

*

Landstingets kulturverksamhet skall kännetecknas av hög kvalitet och professionellt utförande.

*

Landstingets mål för olika kultursektorer

Dans

Intresset för dans är stort i Sverige. Ca 150 000 människor dansar balett eller klassisk konstdans, uppemot en kvarts miljon dansar regelbundet folkdans, hela 50 % av befolkningen dansar någon gång sällskapsdans under ett år. Det är faktiskt så mycket som en kvarts miljon människor som besöker en balett - eller dansteater under ett år (1985).

Villkoren för och synen på dans har de senaste åren förändrats. Dessutom har dans som konstform numera en vidare betydelse än tidigare. Från att tidigare ha betraktats som en något exklusiv konstform konsumerad av en högst begränsad del av kulturpubliken har begreppet vidgats och flera former av dans har vunnit acceptans som "konstart". Det finns också dans i gränslandet mellan flera olika uttrycksformer, som "musik och rörelser", mim, rytmik, kördans m. fl. Olika typer av folk - och sällskapsdans transformeras också till mer konstnärligt utvecklade dansformer, som t. ex. dansföreställningar som baseras på svensk folklig danstradition eller Carmen som "flamencoföreställning". Jazzdans och showdans utvecklas till väl så avancerade uttrycksformer, o. s. v.

Särskilt i arbetet med barn har på senare år visats hur olika former av dans, rörelselekar, rytmik m.m., kan ha mycket positiv inverkan på utveckling, självuppfattning, samverkan i grupp, ja till och med för inlärningsförmågan. Här kan noteras att det på ett flertal kommunala musikskolor har introducerats dans; alltså kommunala dans - och musikskolor.

Var dansas det?

Antalet mer traditionella balett - och dansteaterföreställningar i Sörmland är dock ej särskilt stort. En starkt bidragande orsak är bristen på lämpliga lokaler. Bristen på tradition spelar säkert också roll och exklusivitetsstämpeln finns nog i viss mån kvar och den kan leda till både okunnighet och ointresse. i detta sammanhang skall noteras att många dansgrupper/danskompanier numera erbjuder sig att göra föreställningar i ovanliga och annorlunda miljöer, såväl inomhus som utomhus.

Dansen är en uttrycksform som attraherar många unga människor bara de ges tillfälle att komma i kontakt med den. Det finns en kraft i dansen som på många sätt kan liknas vid den ungdomar tilltalas av i rockmusiken. Dansen får också en allt mer central plats i mediautbudet för barn och ungdom. I t. ex. rockvideor kan dansen och bilden vara lika viktiga som musiken och de sammansmälts inte sällan till en enhet. Dess videor har snabbt utvecklats till en självständig uttrycksform. Här dansar dessutom manliga dansare lika ofta som kvinnliga, medan det i de flesta andra danssammanhang råder en klar kvinnlig dominans.

Dans i skolan, och efter...

De erfarenheter som gjordes under de "Dans i skolan"-projekt som genomförts på olika håll i landet är övervägande positiva. De projekten ledde framför allt till ett ökat dansande inom skolans ram och en ökad efterfrågan på danspedagoger och koreografer. När Statens Kulturråd initierade länskonstnärsidén förespeglades det bland annat att dansen skulle vara ett av de kulturområden där denna arbetsform kunde vara lämplig.Då erfarenheterna av de sörmländska konstnärernas arbete inom teater är mycket posi-

tivt för landstinget överväga att åtminstone för viss tid prova den formen även för dans. Då riktat främst mot gruppen barn och ungdom, men också för att kunna bidra med kvalitetshöjande hjälp till amatördanslivet i länet. Särskild uppmärksamhet skulle också kunna riktas mot gymnasieungdomar och dem som just avslutat sin skolgång. De erfarenheter som bör finnas tillgängliga från de i allt fler län förekommande danskonsulenter är här viktiga att tillvarata.

Det bör också finnas möjlighet att i ökad utsträckning söka erbjuda föreställningar med allt från inslag av dans och rörelse till regelrätta dansföreställningar inom ramen för den ordinarie musik - och teaterverksamheten till skolorna i länet.

Landstinget skall prova former för stöd till dansverksamhet, exempelvis enligt länskolnsulentmodell och under tidsbegränsad försöksperiod. Målgrupp skall främst vara barn och ungdom, och på sikt även gymnasiet och de som just slutat skolan. Även i den ordinarie musik - och teaterverksamheten skall landstsinget verka för att dansen får ökat utrymme.

Henry Lindblad

Senaste nytt om försäkringen

Som vi meddelade i det senaste numret av RIKS-NYTT så har Ungdomsringen tecknat en försäkring. Vad som inte var färdigt var egendomsförsäkringen. Nu har vi förhandlat färdigt om den delen och följande riktlinjer;

Egendomsförsäkring

Försäkringen gäller för av föreningen ägda maskiner, böcker, dräkter, etc.

*Maskiner (brand-, vattenskadade- , inbrott och allriskförsäkring). Försäkringsbelopet är 1. 500.000 kronor.

Självrisk är 20 % av basbeloppet.

*Böcker (brand-, vattenskade-, inbrott och allriskförsäkring). Försäkringsbeloppet är 400.000 kronor.

Självrisk är 20 % av basbeloppet.

*Dräkter som ägs av föreningar (brand, vattenskade-, inbrott och allriskförsäkring). Försäkringsbeloppet är 15000 / dräkt, högst upp till 5 basbelopp.

Självrisk är 20% av basbeloppet.

Avbrottsförsäkring

Försäkringen som används tillsammans med extrakostnadsförsäkringen, då t. ex. det blir fördyring då träningslokalen förstörs av någon anledning.

Extrakostnadsförsäkring

Försäkring som används tillsammans med avbrottsförsäkring, då t. ex. det blir fördyring då träningslokalen förstörs av någon anledning.

Ansvarsförsäkring

Försäkringen gäller inom Norden. Fösäkringsbeloppet är 5.000.000 och självrisken är sju procent av basbeloppet.

Rättsskyddsförsäkring

Försäkringen används vid eventuella rättstvister.

Riksorganisationen förhandlar vidare om instrumentförsäkring och byggnader. När dessa förhandlingar är färdiga så återkommer vi i RIKS - NYTT.

Riksstyrelsen kommer också att sammanställa alla försäkringar i en liten folder som kommer att sändas ut till föreningarna när alla förhandlingar är klara.

Har du frågor om försäkringarna är du välkommen att kontakta rikskassören Leif Johansson på tel. 019 - 24 68 57

mix musikcafé

Musikmuseet, Sibyllegatan 2

onsdag 14/9
Eva Saether presenterar ALAGI MBYE, TINA JOHANSSON OCH MAT S EDÉN med musik från Gambia

onsdag 22/9
Owe Ronström presenterar ISMET LOLIC och VERA ANDONOVSKA.Udda taktarter från det forna Jugoslavien

onsdag 12/10
Gunnar Ternhag presenterar KRISTINA STÅHL CEDERVALL med älvdalslåtar på fiol. GUNNEL MAURITZON, ÅKE EDVINSSON och ANDERS PERSSON. Två röster och ett piano

onsdag 26/10
Anders Hammarlund presenterar HESAR, iransk Dastgahmusik. Musikalisk överraskning.

onsdag 9/11
Märta Ramsten presenterar KERSTI MACKLIN, ODD MAAD, INGELA EKSTRÖM OCH GUSTAV BERGQVIST.Bach på nyckelharpa, ackompanjerad av cello, flöjt och basgitarr.
OLOV JOHANSSON, BJÖRN och KERSTIN STÅBI. fioler och nyckelharpa

onsdag 23/11
Dan Lundberg presenterar TRISTAR / ZIYA AYTEKIN. Turkiska improvisationer på t ex ney, zurna, saz och slagverk.

Kl 18.00 - 22.00 Entré 50 kr Medlemskort

Musiken spelar upp kl 19.00

Stora **Polskenatta**

- 94

För tredje gången ses vi lördagen den 29 oktober på Globenteatern mellan 18.00 och 03.00 för att dansa oss igenom STORA POLSKENATTA. Spelmän från Östergötland och Dalarna står för musiken. Det har varit mycket fullt hittills under POLSKENATTA varför det är viktigt att anmäla sig skriftligt till Kerstin Ingels eller Stefan Öberg, Olofstorp, 59020 Mantorp eller per tel 0142 - 20248. Entre 100 kr

Fika och mackor till självkostnadspris. Vandrarhem finns i närheten och kan bokas på tel. 013 - 149090

Nästa tillfälle att dansa till god musik är den 10 december.

Vi detta tillfälle spelar Klinetten Gammaldans och Polskor i Norrköping i Albrektssalen. En trevlig kväll för alla glada dansare. Dansen börjar kl 20.00. Kontakta Christer Samuelsson 011 - 186165 och tala om hur många ni är som kommer -

---

Ibland

springer tidien och utvecklingen ifrån oss och vi får slita för att hinna ikapp.

Så är det även med tidningens adressregister. Dessvärre har vi erfarit att en del tidningar (Nr 1 och 2) aldrig nådde till den som skulle ha dem.

Vi beklagar! Det kan dels bero på att vi haft svårigheter att sammanföra Spelmansförbundets adresser med Sörmländska Ungdomsringens.

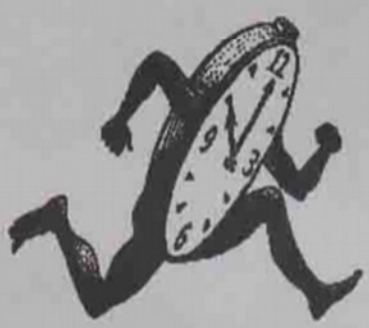

Men det kan också bero på att man flyttat och inte ändrat adress hos sitt förbund!

Gör därför så här:

Se efter om adressetiketten på tidningens sista sida är riktig. Om inte, klipp ur den (eller kopiera), bifoga den riktiga adressen och skicka båda till tidningen (adressen finns också på baksidan) så skall vi försöka bli bättre i fortsättningen.

Vid genomgång av adresserna visade det sig att somliga får tidningen dels som medlemmar i Spelmansförbundet, dels som medlemmar i Ungdomsringen. I några fall finns det dessutom flera medlemmar med samma adress. Det hela kan ge ganska många tidningar till familjen. Vi ber Er därför att klippa ur talongen nedan och returnera den till tidningen **om Ni verkligen vill ha mer än en tidning till samma adress.**

Redaktören

Klipp och skicka till Sörmlandslåten, c/o Häggbom, Blidvägen 6, 137 57 Västerhaninge!

Vi vill ha en tidning till var och en av oss!

1 Namn: _____

2 Namn: _____

3 Namn _____

4 Namn: _____

Adress. _____ **Postnummer o postadress** _____